

Barcelona
2026
Capital Mundial
de l'Arquitectura

ANYS

AMB

Àrea Metropolitana
de Barcelona

FUTUR IMMEDIAT

TRANSFORMAR L'ESPAI
PÚBLIC METROPOLITÀ

Port Vell, antiga terminal de Drassanes

EXPOSICIÓ 11.06 — 25.10

Més
enllà
dels
reptes

Albert Gassull

L'exposició s'organitza a partir de reptes concrets perquè calia construir un relat i perquè fer visibles, per separat, qüestions que avui són centrals en l'espai públic ens ajuda a explicar la seva transformació. Els reptes que plantegem es relacionen entre ells, i tant el territori com els projectes funcionen per superposició i interdependència. Adaptar-nos també és cuidar, recuperar o moure'ns millor. Relligar també és fer més habitable, més accessible i més justa la ciutat. Equipar és pensar en l'ús, en l'energia, en la flexibilitat i en la vida quotidiana. I habitar, al capdavant, travessa tots els altres, perquè és en la manera com vivim els espais on tot acaba prenent sentit. Els reptes són, doncs, una manera d'entrar en una realitat compartida, complexa i necessàriament interdependent.

Aquesta mirada també s'inscriu en una trajectòria. Els projectes que avui mostrem no apareixen deslligats del que s'ha fet abans, sinó que es formulen a partir d'una experiència acumulada, d'uns aprenentatges i d'unes transformacions que ja han anat construint una manera pròpia de projectar l'espai públic. El futur immediat no s'oposa al passat recent; hi dialoga, el revisa i el reformula.

Per tot això, *projectar* vol dir treballar amb relacions, amb processos, amb escales diferents i amb efectes simultanis. Vol dir treballar, des de l'inici, amb l'aigua, el sòl, el verd, la mobilitat, l'energia, els usos, el temps, el manteniment, l'accessibilitat, la salut o la vida quotidiana. Aquestes són avui condicions de partida, i són també les

que orienten les decisions materials, formals, espacials i tècniques que acaben definint el projecte.

Aquesta manera de mirar també desplaça la naturalesa mateixa del projecte. El projecte s'ha d'entendre com una manera d'intervenir sobre realitats obertes, travessades pel temps, pels usos, pel que ja existeix i per la incertesa. *Projectar* vol dir treballar amb allò que ja hi és, amb el que es transforma, amb el que s'adapta i amb el que es pot tornar a pensar. Vol dir actuar sobre l'espai públic, però també sobre les relacions, les condicions ambientals, les formes de mobilitat, les institucions, els hàbits i les expectatives que l'acompanyen. Això demana una altra manera de treballar, en què la concurrència de mirades, coneixements i disciplines ja no és una opció accessòria, sinó una necessitat, i en què coneixements, disciplines i responsabilitats diverses intervenen cada vegada més sobre un mateix camp de decisions. També canvia, per tant, el lloc des d'on valorem el projecte. Això implica, sovint, assumir riscos i fer entrar en la idea mateixa de qualitat decisions que fins ara no s'hi incloïen. La qualitat del projecte, doncs, ja no es pot mesurar només per la seva forma acabada, sinó per la seva capacitat d'integrar variables diverses, de reutilitzar, d'adaptar-se, de mesurar millor els seus efectes i de sostenir-se en el temps.

Els projectes de l'exposició ho fan visible. Un mateix projecte pot augmentar la superfície verda, infiltrar l'aigua de pluja, reduir la calor, estalviar aigua potable, incorporar ombra, afavorir la biodiversitat, facilitar

nous desplaçaments a peu o en bicicleta, reutilitzar estructures existents o reduir el consum energètic. Aquesta acumulació d'efectes és, probablement, una de les qüestions més importants que avui tenim sobre la taula. Les dades ens ajuden a fer llegible allò que abans sovint quedava diluït i a explicar els beneficis ambientals i socials que pot generar una transformació ben pensada sobre l'espai públic, els equipaments i la vida quotidiana. Però les dades, per si soles, no projecten. El projecte continua depenent del criteri, de l'ofici i de la capacitat d'integrar tot això en una proposta coherent.

També per això molts dels projectes que presentem s'exposen en procés. No apareixen com a peces tancades ni com a resultats autosuficients, sinó com a treball viu, encara obert, encara discutible, encara subjecte a ajustos, contrastos i decisions. Aquesta condició és important, perquè fa visible que projectar no és només arribar a una solució, sinó sostenir un procés de formulació i de verificació constant.

Però aquesta publicació pot fer una altra cosa. L'exposició mostra projectes, dades, visions territorials i formes de treball, i la publicació pot ampliar el focus i donar espai a allò que el dispositiu expositiu només pot apuntar, com ara la dimensió ecològica de la transformació urbana, la relació entre ciutat i metabolisme, la persistència de les fractures i desigualtats, el valor del que ja existeix, la necessitat de repensar els equipaments, la condició quotidiana del fet d'habitar o la cura com a pràctica sostinguda en el temps.

Pot desplegar, en definitiva, les preguntes que l'exposició formula i donar-los una densitat que el recorregut expositiu, per claredat i síntesi, no pot assumir del tot.

En aquest sentit, l'exposició no pot contenir-ho tot, i potser està bé que sigui així. Queden fora, o només hi apareixen de manera lateral, moltes de les coses que també formen part d'aquesta feina: la negociació política i administrativa, els conflictes entre usos, les desigualtats que travessen el territori, els límits econòmics i materials, la tensió entre un present canviant i inestable, que reclama capacitat d'adaptació, rapidesa i flexibilitat, i una administració pública que treballa amb temps llargs, procediments garantistes i marcs fortament reglats, la gestió quotidiana, el manteniment, el temps llarg de la cura, els aprenentatges acumulats i fins i tot els errors. També queda fora una part important d'allò que passa abans que el projecte agafi forma i després que l'obra s'acabi. Però tot això hi és, encara que no ocupi el centre de la imatge. Per això aquesta publicació pot servir per ampliar una mica el focus i recordar que transformar l'espai públic no és només construir, ni només resoldre, ni només respondre. És també observar, relacionar, anticipar, ajustar i tornar a pensar. Potser això és, en el fons, el que aquesta exposició vol posar sobre la taula: no només quins projectes fem, sinó des de quina mirada els fem; no només quines respostes donem, sinó com aprenem a formular millor les preguntes. Perquè el futur immediat no és una imatge del que vindrà, sinó el lloc concret on ja estem aprenent a projectar d'una altra manera.

Adaptar-nos

Albert Cuchí

La gran ciudad moderna, al crecer, arrolla y destruye el paisaje. Las fuerzas formidables que impulsan el progreso urbano -la industria, la sobrepoblación, el tráfico- exigen para ellas todo el espacio disponible. La tierra con árboles desaparece, y en su lugar queda el solar edificable, el terreno vial y las áreas industriales.

El habitante de la ciudad se ve, así, alejado de la Naturaleza.

Nicolau Maria Rubió i Tudurí
‘El problema de los espacios libres’
Barcelona, 1926

Si hi ha algun lloc on la disputa entre societat industrial i naturalesa és més evident, és a la ciutat. Com ens deia Rubió i Tudurí fa cent anys, la ciutat industrial s'endú pel davant el paisatge preexistent i desarticula el sistema naturalesa-societat propi de les societats tradicionals. Aquesta empena, però, no es limita a la ciutat, que només és el seu epítom.

Avui la nostra societat industrial ja ha intervingut el paisatge a escala global, alterant els cicles geobioquímics que governen els paisatges i afectant l'estabilitat de molts sistemes naturals, entre ells el clima i els ecosistemes. Una alteració que ens porta a una crisi ecològica global que compromet la supervivència de la nostra societat.

Necessitem transformar el nostre sistema productiu industrial per tal d'acoblar-lo a una dinàmica que permeti mantenir una naturalesa compatible amb la nostra existència, social i personal. L'allunyament de la Natura que plany Rubió i Tudurí és més que una pèrdua sentimental, és un problema existencial que cal afrontar. I fer-ho també, i principalment, des de la ciutat.

La ciutat no és només una àrea d'alta densitat de població -la *sobrepoblación* de Rubió- sinó també un nus molt dens de la dinàmica material del nostre metabolisme industrial, del nostre tràfec de materials amb el medi. I aquest metabolisme està lligat a molts altres llocs, molts altres paisatges, als quals demana i envia bona part dels materials d'aquesta dinàmica.

I si cal reconvertir aquest metabolisme, la ciutat és un lloc clau per fer-ho, tant per la densitat que aquest metabolisme pren en ella, com pels instruments que té la ciutadania per intervenir-la, per la governança que és pròpia de la ciutat i que ha estès a altres àmbits, ja que finalment, ciutadania, espai públic, etc., són creacions urbanes. Però, com fer-ho?

Rubió i Tudurí anomena 'espais lliures' als que no han estat ocupats per l'edificació, la vialitat o la indústria. Naturalment, són espais verds, espais construïts amb elements naturals amb dinàmiques més o menys intervingudes: jardins, parcs, fins arribar als espais a on no ha arribat la ciutat. I connectats entre ells.

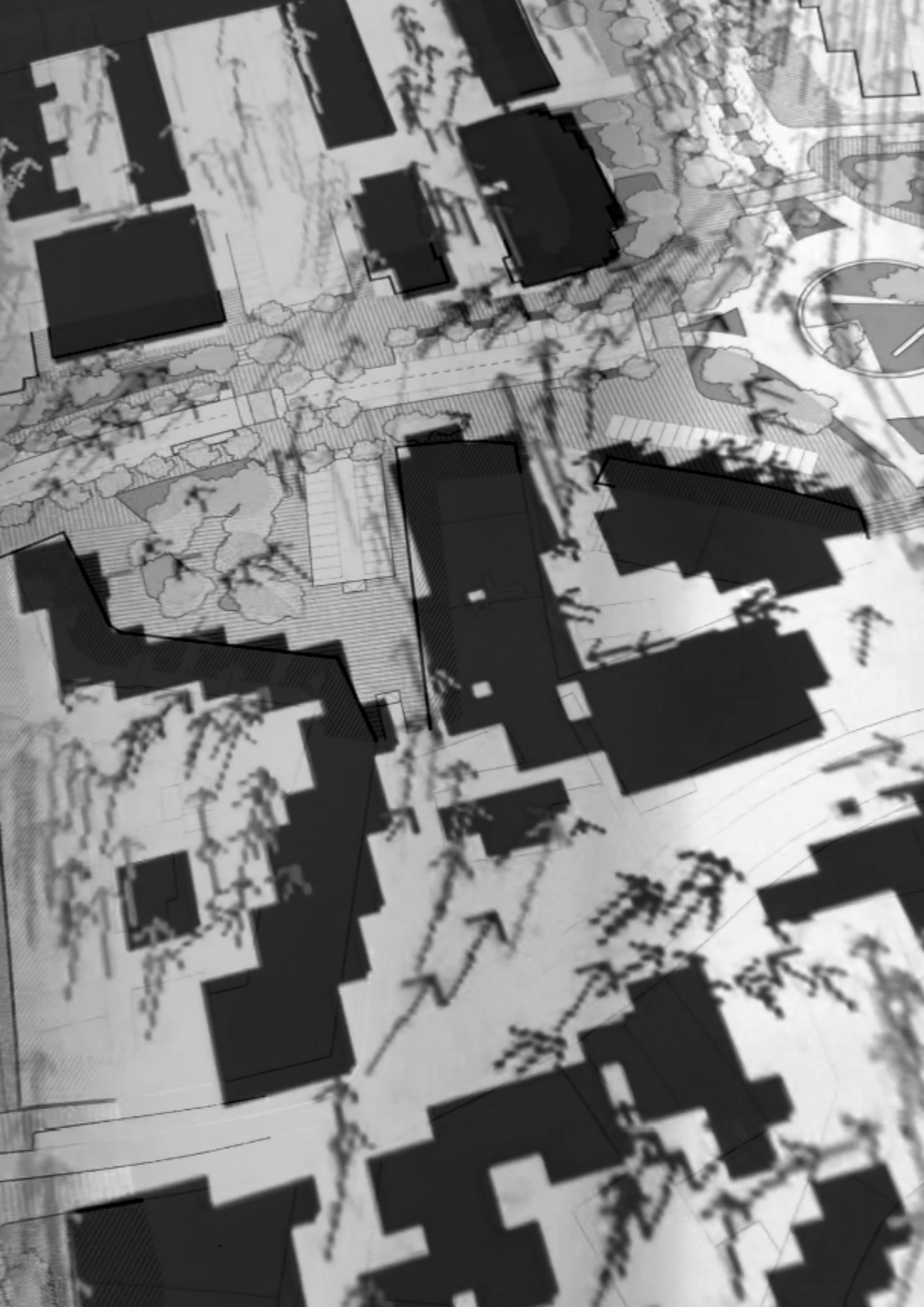
Aquesta utilització dels elements naturals com a elements essencials en la configuració dels espais lliures, aquesta connexió entre els diferents nivells de parcs urbans fins a connectar amb els espais rurals, aixoplugar dins d'ells activitats no productives i socials de l'habitant urbà, protegides del brogit del trànsit i de la indústria, marca una voluntat de resistència davant la pèrdua del món natural.

Davant la crisi ecològica cal més que mai produir espais lliures urbans amb elements naturals que ens protegeixin dels problemes de la societat industrial. Avui són un element clau davant de l'escalfament global -particularment evident a casa nostra- ocasionat per les emissions de gasos d'efecte hivernacle que genera la nostra societat -la nostra edificació, la nostra mobilitat, la nostra indústria- per adaptar-nos al nou clima que hem provocat.

Adaptació que implica adaptar activitats socials a les possibilitats que els espais lliures poden oferir. Adaptar les condicions dels espais lliures a les necessitats de les activitats que aixopluguen, entenent que han de ser refugis climàtics per aquestes activitats. Adaptar també els elements naturals -la vegetació, la fauna, el sòl, la disponibilitat d'aigua- al nou clima, el que implica recuperar bona part del bagatge cultural -cultural, de cultiu, de gestió del medi- amb el que la nostra societat tradicional treballava, i configurar-ne un de nou.

Però aquesta adaptació no ha de ser sinó un primer pas per a la transformació ecològica que la nostra ciutat i la nostra societat necessiten. Els espais lliures han d'adaptar-se també per ser un dels llocs des dels que transformar les nostres ciutats, el nostre metabolisme social. Adaptar-se implicarà restablir funcionalitats del metabolisme urbà a aquests espais, recuperant i potenciant les capacitats productives dels espais verds, com ja succeeix amb les anomenades infraestructures verdes. Adaptar-se implicarà que els espais lliures siguin també un lloc a on adquirir una visió i una actitud social crítica vers el canvi climàtic i la crisi ecològica.

Perquè adaptar-nos no és acceptar i integrar-nos en un futur -ja present- que hem generat negligentment. Adaptar-nos voldrà dir també canviar aquest futur.

Relligar

Marta Serra Permanyer

Reflexions sobre l'espai públic a les perifèries metropolitanes

Aquest text pretén encetar una reflexió a partir d'una frase del pròleg de *Cities of Tomorrow*: «After almost a century of urban planning, urban problems in large cities remain similar.» Inspirat en el moviment de les ciutats jardí angleses, l'autor revisava models de creixement des d'un urbanisme atent a problemes socials com pobresa, marginalitat i segregació urbana, advertint que, després de quasi un segle, els problemes urbans continuaven essent vigents.

Tal persistència de precarietat es fa evident en antigues perifèries de polígons d'habitatge que han consolidat centralitats pròpies i que expressen opressió i resistència. Aquest fenomen dual és el que s'explica en la idea de 'marge' de bell hooks, que l'interpreta com un espai complex que encarna més d'un lloc. Un espai crític que evidencia les principals tensions d'aquests marges és l'espai públic. Concebut per Richard Sennett com a sistema obert i procés inacabat, l'espai públic queda sovint sotmès a un excés de determinació formal i de pressió a l'hora de respondre a correlats d'equilibri i integració.¹

Des d'aquest marc, a la conurbació barcelonesa, l'arquitectura i l'urbanisme plantegen el repte de 'relligar' espais públics situats entre mons diferenciats: per exemple, entre un antic polígon industrial que esdevindrà un nou àmbit residencial (que anomenarem A) i una àrea de centralitat d'un polígon d'habitatge dels anys seixanta (que anomenarem B). L'estratègia pretén connectar els futurs habitants d'A amb la xarxa d'equipaments del barri veí consolidat B.

Però les diferències en l'accés als recursos, imaginaris i pràctiques entre A i B poden ser diametralment oposades, i des d'aquesta condició de contrast, pot la població d'A endinsar-se al món de B? Quines dinàmiques poden sorgir en el contacte entre A i B? I com posar el disseny de l'espai públic al servei de relligar?

Des d'una anàlisi de la composició del terme, el prefix **re-** afecta el verb *lligar* en dos sentits: primer, indica repetició de l'acció; segon, confereix èmfasi i fermesa en allò que es manifesta per primera vegada. Lligar és un verb sinònim d'unir o connectar quelcom que es diferencia, però també de concordar o adir-se. A la vegada, al tractar-se d'un verb transitiu, significa que l'acció recau sobre algú o alguna cosa.

A partir d'aquests matisos, i en el moment en què el disseny de l'espai públic a les nostres perifèries metropolitanes invoca i assumeix l'estratègia de relligar, reflexionem sobre el perquè i sobre alguns dels principals reptes associats:

a) Consciència en els principis ètics, alternatives i avaluació:

Rere el fet de relligar, jau una forta herència cultural que crea continuïtat amb els principis bàsics de la idea de democràcia, justícia i equitat que ja es buscava a la ciutat de l'antiguitat clàssica, un context que apella a l'espai de l'assemblea on té lloc el reconeixement de l'altre com a subjecte polític. En aquest punt, cal preguntar-se què passaria en absència d'estratègia, si no hi hagués una consciència o un desig de relligar. Assistiríem a un escenari en què incrementaria la segregació entre A i B? O es donaria la seva unió de forma natural? Com es distribuïrien les agències i les relacions de poder entre ambdós barris? Aquí s'intreueix l'alternativa de la possibilitat de la ciutat espontània a través de la no-planificació experimental.

Coincidint amb l'aproximació de Sennett, la intenció d'experiments basats en la no-intervenció avancen que el factor temps i l'atzar són clau per la resiliència. Això introdueix la necessitat d'una avaluació, quelcom que sovint s'aplica a projectes basats en la temporalitat, el reciclatge material i la idea d'intervenció mínima. Pensem doncs en què és el que caldria avaluar del fet de relligar, ja sigui quant a objectius o quant a mètodes.

b) Limitacions, contingències i formes de control:

A l'hora d'analitzar, planificar i executar un projecte d'espai públic que vetlli per l'encaix i equilibri entre A i B, cal el reconeixement de tot un sistema d'actants² que, des d'una perspectiva relacional, tindrà la capacitat de mobilitzar cada part dins el conjunt. L'equilibri previ d'A i B es pot veure fàcilment amenaçat pels efectes de la nova intervenció i, per evitar el risc de col·lapse, una estratègia complementària pot ser la reversibilitat, desfer. I és que, a l'espai públic la impossibilitat de control esdevé inherent i, en conseqüència, potser cal més incertesa calculada. Entre actants que competeixen, sabem que les hegemonies se sostenen a partir de les parts subordinades i excloses. Per tant, relligar no tractarà tant d'eliminar les formes de poder sinó de redistribuir forces vers relacions més equitatives. D'aquí deriva la possibilitat agonística, de mediació i negociació que encarna l'espai públic.

Però relligar també implica formes de desplaçament del poder per evitar que A o B quedin desposseïts per efecte de l'un sobre l'altre. Ens referim a pràctiques disruptives, formes de resistència, creativitat col·laborativa i apropiacions informals. L'operació que ens ocupa podria inscriure's en processos similars?

c) Assemblar com a alternativa a relligar:

Aconseguir que els futurs espais públics relligats esdevinguin llocs de trobada permeables i puguin formar part d'un estar i no només d'un transitar, implica posar atenció a la idea d'interdependència i a provar de comprendre A i B des de la teoria dels assemblatges³. Aquesta planteja que l'autonomia d'una entitat (com pot ser A o B) no està exempta, sinó que depèn, dels efectes produïts per la concepció que ens fem de cada una d'elles. Cada part modifica i genera efectes sobre l'altra, i cadascuna són assemblatges en si mateixes, són productes històrics sotmesos a canvis permanents. També intervé la relació entre escales micro i macro, ja que un 'tot' es pot convertir en la part d'un altre tot a escala més gran. Això implicaria tenir en compte l'escala intermunicipal on actuem.

Un espai relligat, com a assemblatge, també es caracteritza pels processos variables que poden estabilitzar la identitat de l'espai i cohesionar, o bé desestabilitzar el conjunt per desdibuixar límits i connectar amb noves xarxes més autònomes. La participació comunitària, els projectes amb els centres escolars, les oficines d'observació tècnica a peu de carrer, els plans comunitaris podrien ser un exemple de territorialització dels assemblatges.

En definitiva, relligar respon a la necessitat d'afrontar fractures urbanes en un context de desigualtats a l'hora de relacionar les antigues perifèries i les noves àrees de regeneració urbana. Conseqüentment, el disseny de l'espai públic caldrà que incorpori mecanismes per fer front als estigmes derivats dels imaginis urbans. I és que tal com

detectava la facilitadora feminista Robin DiAngelo⁴, si no som conscients de les barreres que afecten a l'altre, no les veurem i res motivarà eliminar-les. Tampoc les podem superar si ens proporcionen avantatges que assumim com a certs drets. Esperem doncs que relligar esdevingui dissenyar per prendre consciència de tot allò que ens uneix i que ens separa.

¹ Richard Sennett (2014). *L'espai públic. Un sistema obert, un procés inacabat*. Barcelona: Arcàdia, p. 57.

² Bruno Latour (2008). *Reensamblar lo social: una introducción a la teoría del actor-red*. Buenos Aires: Ediciones Manantial.

³ Manuel De Landa (2021 [2010]). *Teoría de los ensamblajes y complejidad social*. Ciudad Autónoma de Buenos Aires: Tinta Limón.

⁴ Robin DiAngelo (2011). White Fragility. *International Journal of Critical Pedagogy*, vol. 3, num. 3.

Javier Ortigosa

L'espai que ens mou

La mobilitat urbana es basa, fonamentalment, en dues variables: l'espai i el temps. Però, en metròpolis denses com la nostra, és l'espai qui acaba determinant el temps. En altres paraules: la manera com distribuïm l'espai públic, a qui li donem prioritat, condiciona directament l'eficiència de cada mode de transport.

Durant dècades, aquest repartiment ha anat a favor, gairebé de forma exclusiva, del sistema de mobilitat motoritzada. Hem creat xarxes contínues, jerarquitzades i prioritzades, tant des del disseny com des de la norma, que han omplert els nostres carrers de trànsit.

Les conseqüències d'això ja són sabudes per a tothom: ens ha permès connectar el territori i garantir alts nivells d'accessibilitat, però també ha generat una forta dependència del vehicle privat i una gran resistència al canvi, amb totes les externalitats o impactes que comporta. L'espai públic ha estat un dels principals damnificats amb una ocupació intensiva del trànsit que genera menys espais per a la mobilitat sostenible, per a l'estada, per al verd i sòl permeable, i que potencia l'efecte illa de calor i una mala habitabilitat (emissions, soroll...). En definitiva, una xarxa pensada per moure vehicles que sovint ha passat per sobre d'altres funcions essencials de l'espai públic.

Avui, aquest model està en transformació. La mobilitat sostenible, l'adaptació al canvi climàtic i la consciència sobre la qualitat urbana situen l'espai públic al centre del debat. Però aquesta nova mirada també implica una major complexitat: els carrers ja no són només canals de cotxes, sinó espais on convergeixen múltiples mobilitats i funcions. La ciutat se'ns estreny.

Això obliga necessàriament a repensar disciplines i maneres de treballar de forma menys especialitzada. Resulta evident que la planificació de la mobilitat ha d'incorporar noves perspectives i sensibilitats i no ho pot calibrar tot amb variables macroscòpiques de capacitat i nivell de servei; però, ahora, el disseny urbà ha d'entendre millor les dinàmiques de mobilitat i sobretot l'escala de xarxa i les seves implicacions a tot el territori. El carrer i la xarxa, dues mirades de la mateixa realitat.

Aquest 2026 és l'Any Cerdà, es commemoren 150 anys de la mort d'Ildefons Cerdà, i recuperar la seva visió resulta més necessari que mai. Cerdà no només dibuixava una trama urbana, sinó una manera d'entendre la ciutat basada en la relació entre espai públic, les infraestructures i les condicions de vida. Tot i que amb el temps aquesta visió es distorsiona en xarxes cada cop més especialitzades, continua sent la base de l'estructura Barcelona: la retícula que multiplica alternatives, blocs d'escala humana, amplis carrers pensats per al vianant i el transport públic, i tres grans avingudes que articulen la ciutat i tenen vocació d'anar més enllà.

Avui, aquesta lògica torna a guanyar pes. El Pla director urbanístic metropolità (PDUM) de l'AMB proposa una estructura per als 36 municipis metropolitans basada en una xarxa d'avingudes i carrers que vertebrin el territori. En certa manera es recuperen les potencialitats del model Cerdà, superant una etapa en què aquests carrers i avingudes han estat fortament condicionades pel trànsit de vehicles. Les vies segregades deixen de ser els únics eixos principals, i es dona protagonisme a les avingudes metropolitanes com a espais on conviuen el transport públic, la mobilitat activa i la intensitat urbana. Són els grans projectes metropolitans del futur. Recuperem Cerdà.

Projectes com la transformació de la C-245 en un corredor urbà al Delta del Llobregat que enllaça amb la via de cornisa de la plana de Barcelona, o la reconversió de la N-150 en l'Avinguda del Vallès perquè en un futur entri per la Meridiana. No es tracta només de millorar la mobilitat, sinó de recuperar espai públic, naturalitzar, connectar municipis i generar noves centralitats. Són projectes de transformació a gran escala, amb noves variables i una complexitat elevada.

Aquestes avingudes no seran homogènies: cada eix haurà de resoldre els seus propis conflictes i equilibris. No obstant això, l'espai ha de garantir uns estàndards i una certa coherència, un vincle amb el ciutadà. De la mateixa manera que la jerarquia i la senyalització d'una autovia donen seguretat i orientació als conductors, l'espai públic ha de generar aquesta confiança i confort. Ens ha d'orientar i acompanyar-nos, fer-nos sentir a casa.

En aquest context, la mobilitat activa ha guanyat un protagonisme indiscutible en la construcció de l'espai públic, amb iniciatives com la xarxa Bicivia de l'AMB, que combina una clara visió de xarxa metropolitana amb la seva materialització en projectes concrets. És una gran notícia si pensem en l'escala i les dimensions metropolitanes, i en la potencialitat de la bicicleta. A més, la implantació de carrils bici està actuant sovint com un cavall de Troia cap a transformacions més ambicioses: és una primera infraestructura a escala humana que mostra com podria ser una ciutat diferent. Obre imaginari.

Tanmateix, encara tenim molt camí a recórrer amb el transport públic col·lectiu. Massa sovint, en el passat, ha quedat relegat o fins i tot amagat en els projectes urbans, com si fos un element incòmode. Però és just el contrari: ha de recuperar la centralitat a l'espai públic i la llegibilitat per a l'usuari, i cal dotar-lo d'una jerarquia clara. No pot quedar subjecte a les mateixes lògiques ni veure's penalitzat per pacificacions o restriccions al trànsit. Cal protegir-lo i empoderar-lo en els projectes de futur.

El futur immediat està ple d'aquests projectes d'espai públic que han de vertebrar l'àrea metropolitana de Barcelona. Un espai públic que no només encaixi la mobilitat, que la potenciï, un espai públic que ens ha de moure.

Hi ha molta feina per endavant.

Recuperar la tipologia

ENTRADA D'ALS ESPÀCIS, RECONSTRUCCIÓ
DE L'ENTORN I CREIXEMENT RÍPID

FASE 2 - CONSTRUCCIÓ DELS CAMINS AMB TÈCNiques DE PEDRA SECA
V2 - Barreja d'arbustives autòctones

FASE 1 - NETEJA DE L'ÀMBIT I ERRADICACIÓ D'ESPÈCIES INVASORES
V1 - Arbres autòctons de ribera i creixement ràpid

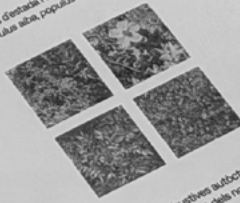
FASE 3 - PLANTACIONS D'ARBRES I ARBUSTIVES

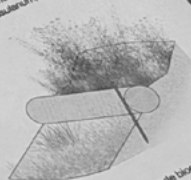
tipologia V1
característiques: Arbres autòctons de ribera i creixement ràpid
zones de plantació: Zones d'estada i ombra de ribera
espècies: populus alba, populus nigra

tipologia V2
característiques: Arbres autòctons de ribera i creixement ràpid
zones de plantació: Zones d'estada i ombra de ribera
espècies: sorbus domestica, prunus domestica, morus nigra, celtis australis

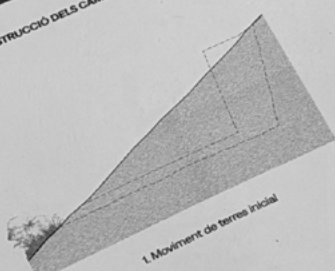

tipologia V3
característiques: Barreja d'arbustives autòctones
zones de plantació: Acompanyament dels nous camins de pedra seca
espècies: eupatorium ruicolum, citus salvifolius, dorycnium pentstemonium, pastinaca lentica

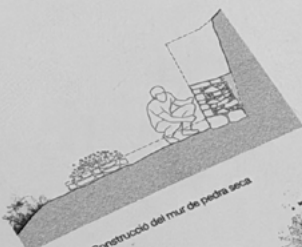

tipologia V4
característiques: Actuacions de bioenginyeria
zones de plantació: Hous salicis de fort pendient
espècies: vitis agnus-castus, amonum laetifolius

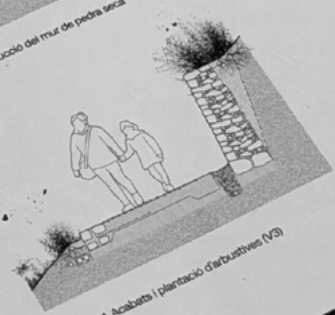
FASE 2 - CONSTRUCCIÓ DELS CAMINS AMB TÈCNiques DE PEDRA SECA

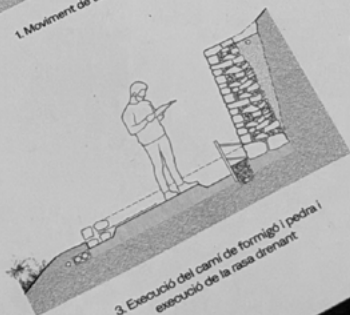
1. Moviment de terres inicial

2. Construcció del mur de pedra seca

4. Acabats i plantació d'arbustives (V3)

3. Execució del camí de formigó i pedra i execució de la rasa drenant

Recuperar

Dolores Huerta

Bruno Sauer

Les petites diferències semàntiques entre els diferents verbs que volen ocupar l'espai de l'acció en el món de l'economia circular donen peu a reflexionar sobre què volem aconseguir realment. *Rehabilitar* se sol associar a una malaltia o a un deteriorament; *renovar* implica tornar a posar alguna cosa en vigor; *reciclar* suggereix reutilitzar amb una possible pèrdua de qualitat. En canvi, *recuperar* transmet la idea d'actuar amb cura per tornar a obtenir una cosa valuosa.

Recuperar prové del llatí *re* i *capere*, de re-agafar, re-prendre, re-collir. Inherent a aquestes paraules hi ha l'acte d'apropriar-se, d'interioritzar-ne les característiques, el seu ADN, i això comporta directament formar part d'aquest passat, d'aquesta preexistència.

La recuperació d'un patrimoni construït, urbà o paisatgístic comporta, en primer lloc, heretar-ne la cultura, els costums, els impactes socials del seu passat, les empremtes de les persones i l'ús que n'han fet. Entendre aquesta herència és un primer pas en la recuperació; és entendre el valor intrínsec d'allò existent. En l'acte de transformació d'un entorn urbà, la seva acceptació per part de la societat propera es construeix des de la comprensió de l'empremta social.

Part d'aquesta herència social és l'esforç físic i econòmic d'extreure, transportar i transformar materials per construir ciutat. Deixar aquest esforç en va, destruint o ignorant allò consolidat, requereix arguments sòlids que demostrin que la societat sortirà guanyant amb la transformació.

No podem tractar la ciutat com hem tractat la natura durant segles, extraient o destruint sense retornar valor al conjunt. Això significa que, si allò construït encara té valor, aleshores l'hem d'aprofitar, no pas llençar. Revalorar, recuperar, tant el valor social, de la memòria i de la cultura, com el valor ambiental i, per descomptat, l'econòmic.

Però res no és etern, i la societat canvia, les persones canvien, el clima canvia, i també canvien les exigències envers la ciutat. La tasca de recuperació requereix afegir complexitat a allò existent, interpretar i valorar què es pot mantenir *in situ* i què es pot aprofitar en un altre lloc. Aprendre lliçons de cada lloc per nodrir-ne d'altres.

Recuperar una estructura, un camí popular, els usos de tota la vida, un ambient de comunitat, unes vistes urbanes, un espai naturalitzat o simplement uns materials és mostrar sensibilitat, intel·ligència i sentit comú. Des del punt de vista ambiental és gairebé una obligació, una necessitat urgent si no volem traspasar els límits planetaris que permeten una vida segura a la Terra. Des del punt de vista social és mostrar respecte pel passat, per la cultura i per la memòria d'una població. Des del punt de vista econòmic, en la majoria dels casos, és la decisió més assenyada.

Daniel Cid

En el temps

Cuidar és assumir que la ciutat és un organisme viu, travessat pel temps, l'ús intensiu, el desgast i la transformació constant. És prendre responsabilitat en el temps, i aquesta responsabilitat és profundament política.

El temps no és un enemic del projecte, és el seu material. El territori envelleix, s'erosiona, es reutilitza, es reinterpreta. Projectar vol dir acceptar aquesta condició i treballar-hi: no només construir, sinó tenir cura abans, durant i després.

Abans: escoltar, entendre fragilitats, assumir desencaixos.

Durant: intervenir amb respecte, amb temps, amb mesura.

Després: acceptar que l'imprevisible no és un error, sinó la continuïtat del projecte.

Cuidar és una pràctica sostinguda en el temps, feta de decisions petites, sovint invisibles, que s'acumulen i condicionen les que vindran. Cuidar és també heretar decisions passades i treballar amb elles.

Amb el que ja hi és

Aquesta manera d'entendre la ciutat desplaça el projecte urbà de l'objecte cap a l'ecosistema.

En aquest desplaçament, el projecte urbà s'acosta a les condicions d'ús. Treballa des de dins, amb el que ja hi és. Assumeix el desgast, l'ús intensiu i els ajustos imprevistos com a part del procés.

Cuidar no és només gestionar usos, és treballar amb el que es transforma, es degrada, es dispersa.

L'ombra, la flexibilitat, la permanència quotidiana.

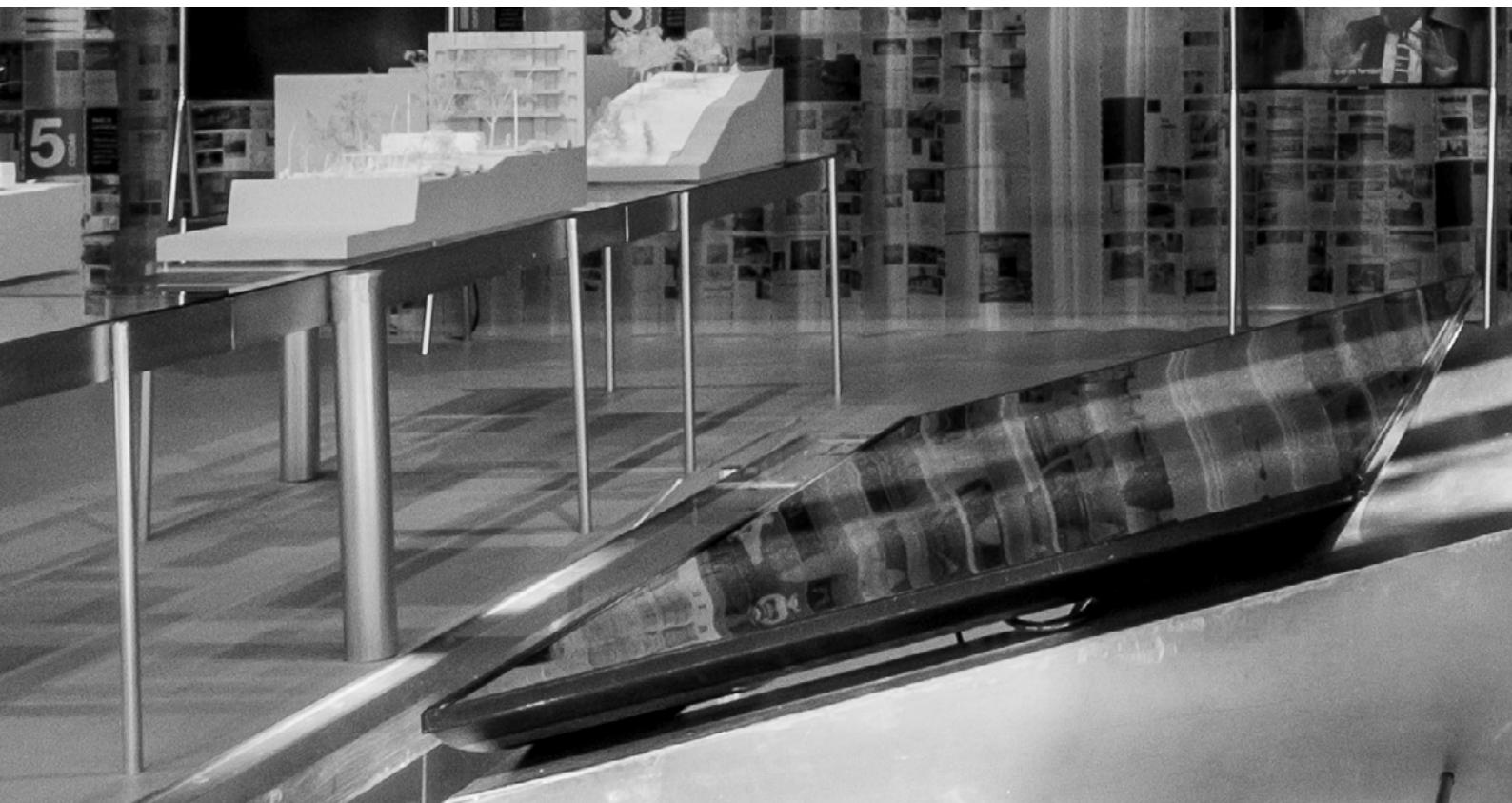
Més que produir formes singulars, es tracta de sostenir situacions habitables en el temps.

Prendre partit

Cuidar també és decidir. No és un gest neutre ni tècnic: implica responsabilitats, prioritats, renúncies.

Aquestes decisions es fan visibles a l'espai públic, on es creuen qüestions d'equitat, accés, salut i convivència.

És aquí on la ciutat es posa a prova. Especialment davant de les formes de vida més vulnerables, que revelen fins a quin punt la cura és real o només declarada.

Cuidar

Estar

Cuidar l'espai públic no és fer-lo amable, sinó fer-lo possible. Estar-hi no és ocupar-lo, sinó formar part de les relacions que el fan possible.

No tots els espais reben el mateix tracte. No totes les vides pesen igual. Quan es busca eliminar la fricció, sovint es desplaça. I en aquest desplaçament, alguns cossos deixen de tenir lloc.

Les formes de regular, atendre o intervenir no només responen a situacions: les configuren. El que es nomena, el que es classifica, el que es fa visible. Així es delimiten les maneres d'estar.

Fins i tot quan acompanya, tota intervenció situa. Obre possibilitats, però no sempre ho fa de la mateixa manera. Un gest gairebé imperceptible d'on depèn qui pot estar, com pot estar, i fins quan.

Mentrestant, cada vegada més persones fan de l'espai públic un lloc on poder passar la nit. L'únic possible.

Deixar fer

Cuidar també vol dir atendre com es fa ciutat: no només el que es projecta, sinó el que es permet, el que es manté, el que es deixa en suspens.

De vegades, una cura massa estricta acaba allunyant allò que pretenia acollir.

Cuidar no sempre passa per intervenir. També pot voler dir no acabar de fixar, deixar marge, permetre que les coses passin. Reconèixer el valor del que queda fora de pla: els espais residuals, les formes de vida que no responen a una lògica prevista.

Però fins i tot el no intervenir implica decidir en quines condicions es deixa fer i per a qui.

Sostenir

Cuidar no és controlar, sinó sostenir. Sostenir unes condicions perquè la vida, humana i no humana, pugui continuar.

Assumir que la ciutat no s'acaba. Que no es resol. Que es manté oberta. Un procés continu, fet de dependències i vulnerabilitats compartides. Partir d'aquesta fragilitat. No eliminar-la.

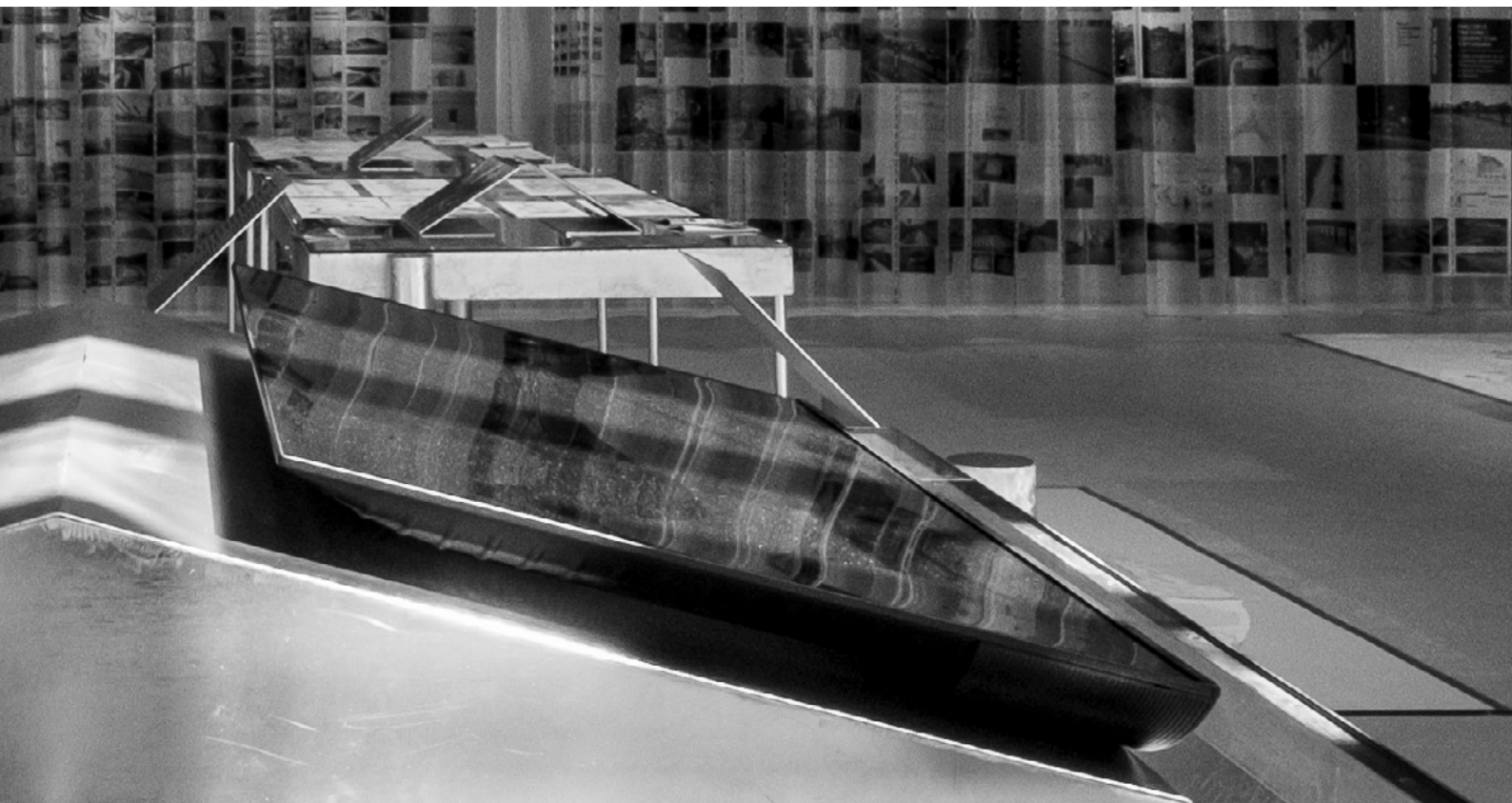
Cuidar no vol dir simplificar ni tancar, sinó sostenir allò que no es deixa reduir a una sola forma.

L'espai públic és on es creuen usos, ritmes i presències diverses, no sempre compatibles.

Cuidar no vol dir forçar la coherència, sinó mantenir un equilibri on coses diferents puguin continuar existint.

Mantenir oberta la possibilitat de vida compartida. Una possibilitat exposada, inestable, sempre en procés.

Allò que es fa perquè tot pugui continuar. Un dia a la platja, un dia al parc.

Equipar

H Arquitectes

Xavier Ros

Roger Tudó

David Lorente

Josep Ricart

L'arquitectura de les institucions

*"A world within the world",
"a center around which existential space is organized"*

Louis Kahn

L'organització col·lectiva de l'espai sempre ha necessitat equipar el territori i les ciutats amb construccions estratègiques. Des dels assentaments més primitius i passant per les antigues civilitzacions sempre hem necessitat infraestructures col·lectives per satisfer —i a vegades protegir— allò més essencial per a la comunitat. L'especialització d'aquestes infraestructures va evolucionar lentament cap a una clara caracterització de la tipologia arquitectònica. Els espais es van anar singularitzant i van adquirir autonomia i caràcter propi fins a esdevenir institucions totalment reconeixibles.

Construccions com el mercat, el teatre o la biblioteca es distingien clarament les unes de les altres i acollien a la perfecció els seus rituals específics. La claredat i la contundència d'aquestes construccions inspiraven el sentit públic dels seus propòsits.

El creixement desbocat de les ciutats els darrers cent anys ha multiplicat, però, les necessitats i ha transformat radicalment la gestió i la complexitat d'aquests edificis públics. Les institucions s'han fet grans, sovint replicant-se mecànicament, simplificant-se i allunyant-se de les seves característiques més primordials i originals; s'han anat desdibuixant. Hem viscut una ràpida metamorfosi des de les institucions cap als equipaments. Una regressió des dels espais únics i significants cap als espais genèrics i operacionals.

Actualment, les institucions —ja siguin escoles, biblioteques, teatres, museus, jutjats, hospitals o ajuntaments— tendeixen a plantejar-se des dels programes i des d'una aproximació sovint hiperfuncional basada en les necessitats del moment. Els edificis públics s'estan convertint en poca cosa més que en equipaments expenedors de serveis. Aquestes aproximacions operacionals, de mirada curta, tenen part de sentit comú i de pragmatisme necessari, però sovint també són fruit de les presses, la mandra a repensar o la falta de valentia en la presa de decisions.

Cada vegada que es construeix un nou equipament hi ha la tendència a replicar tot allò que (aparentment) va funcionar correctament en els anteriors i a no voler córrer riscos en allò desconegut. En lloc d'imaginar o repensar els espais de nou, tendim a repetir. Aquest procés de clonació sistemàtica ha convertit la majoria dels equipaments actuals en edificis correctes però sense ànima, que ja no donen resposta a la seva missió original sinó que només en donen a problemes identificats en edificis anteriors.

En lloc d'edificis excepcionals amb espais de qualitat que interpel·len la ciutadania, els equipaments s'estan convertint en artefactes de prevenció. Espais que sobreviuen als petits problemes del dia a dia però que cada vegada estan més allunyats dels seus propòsits. Una arquitectura generalment massa poruga i dissenyada a la defensiva que descuida el potencial d'allò extraordinari que podria donar un sentit més transcendent als espais col·lectius, repercutint més positivament en la comunitat.

Potser ha arribat el moment de revisar aquest model. Hem equipat la ciutat de manera massa assistencial, garantint el servei però sense entendre del tot la motivació que hi havia al darrere. Hem de superar la idea operacional de l'equipament per retrobar-nos amb l'arquitectura i amb la seva condició més suggestiva. Cal recuperar la qualitat excepcional dels espais o la solemnitat de determinats moments, la condició pública, les proporcions generoses, la llum i la ventilació natural, etc. Cal tornar a fer agradables i especials les institucions, cal distingir-les les unes de les altres, cal que tinguin caràcter i personalitat, cal que siguin per elles mateixes.

Proposem qüestionar-ho tot cada vegada i fer-ho amb llibertat, puresa i fins i tot innocència. Com si realment fos la primera vegada que ens enfrontéssim a determinades preguntes. Com si mai ningú hagués dissenyat una "escola" abans. Qüestionant, per tant, totes les escoles que ens precedeixen, qüestionant fins i tot allò que aparentment ha funcionat bé i que tendiríem a repetir.

Intentant frenar les pors i les respostes preestablertes per obrir-ne d'altres que ens acostin a la redefinició d'"escola", i ens facin entendre les qüestions realment importants que tenen a veure amb la naturalesa de cada institució. No es tracta de canviar per canviar, ni de començar sempre de zero, tampoc de buscar noves arquitectures que encara no hagin existit abans, sinó que es tracta de trobar espais especials, clars i agradables que ajudin a entendre millor la institució i que siguin una síntesi precisa del seu propòsit.

Una recerca persistent a retornar —sempre que faci falta— al punt de sortida, a través dels seus rituals, despullant-los del que és superflu i identificant la seva condició més radical i autèntica. Des d'una aproximació més existencial que qualifiqui i signifiqui els espais. És a dir, fent renéixer les institucions des d'allò viu, que no és ni el programa ni les seves prevencions o precaucions, sinó la mateixa acció que les defineix: aprendre, interpretar, compartir, llegir, escoltar, curar, intercanviar, etc.

Es tracta de trobar la resposta arquitectònica que connecta aquests rituals imprescindibles amb el lloc, l'espai, el clima, l'estructura o els materials. Hem de tornar a crear espais que guiïn i inspirin la institució i els ciutadans; hem de tornar a gaudir de l'arquitectura i de les institucions.

HABITAR
vivir en

HABITAR
Vivir en el espacio propio y convivir
en los espacios compartidos, trans-
formando la vivienda en un lugar
vivo que responda a las necesidades
personales, de la sociedad
y del entorno.

INHABITING

INHABITING
Living in private space and coexisting
in shared spaces, transforming
housing into an evolving place
that responds to personal, social
and environmental needs.

Habitar

Imma E. Maluenda

Enrique Encabo

L'ofici d'habitar

1. Just a l'equador del segle XX, Ray Bradbury va imaginar el dia a dia d'una llar abandonada. A *Vendrán lluvias suaves*, el relat que tancava les seves *Cròniques marcianes*, els robots de servei continuaven impassibles amb la seva rutina després de l'extinció de la vida humana: «La casa era un altar amb deu mil acòlits, grans, petits, servicials, atents, en cors. Però els déus havien desaparegut i els ritus continuaven insensats i inútils». Màquines, sí; habitar, ben poc.

2. Quinze anys després, el crític britànic Reyner Banham va abraçar amb tant d'optimisme la tecnologia domèstica que va arribar a pensar que es podia prescindir de tota la resta: si ens bastés amb aire condicionat o calefacció, amb una bona rentadora o una línia de telèfon, és a dir, si estar al món no fos més que una qüestió d'estrís, per a què voldríem una casa? Si hagués estat un home auster —com a bon fill de la guerra, era més aviat consumista—, Banham hauria defensat que Adam i Eva només es van construir un sostre quan no els va quedar cap altre remei; Déu era un propietari difícil, però quins temps aquells del jardí, à *la belle étoile*.

3. Encara que pugui semblar que Bradbury i Banham defensaven coses oposades —sense nosaltres, les màquines no són res; per a nosaltres, poden ser-ho tot—, tenien una cosa en comú: sabien que les històries i les teories que importen no són les que ens permeten fugir de la realitat, sinó, al contrari, aquelles que ens certifiquen que la nostra realitat és ineludible.

4. Com a bon verb actiu, habitar només pot ser exercit per un subjecte: algú, nosaltres, tu. Què sabem de tu? Sabem que la teva temperatura de confort en repòs és una mica més alta a l'estiu que a l'hivern (entre 21 °C i 26 °C, segons l'estació); sabem que necessites aproximadament un 50 % d'humitat i que corri una mica l'aire, però no massa. Sabem tot això, però reduir-ho a una fórmula és reduir-ho a l'absurd.

5. Tenim idees molt precises sobre com han de ser les nostres cases fins que aquestes idees queden superades per la vida. Si la mida de la llar és estadísticament més petita —les famílies ja són de 2,5 persones i creixen les llars unipersonals—, potser no té sentit cuinar en una estança separada, d'amagat; si la sala d'estar ja no és un espai per rebre visites, potser no cal que sigui tan gran; si una bona orientació al sol, una bona ombra o la ventilació són dispositius idonis davant del clima, potser no cal parasitar la façana amb aparells d'aire condicionat, presumir de radiadors amb molts mòduls o recobrir-nos d'aïllament. Potser només cal habitar millor.

6. Millor implica, per exemple, ser selectiu amb les nostàlgies: hem acceptat sense immutar-nos que la balladora de flamenc no cap damunt la pantalla plana —per a alguna cosa sí que serveix la tecnologia, al capdavant—; en canvi, renunciar a una butaca vella ens resulta més difícil. Junichiro Tanizaki: «Allò que generalment s'anomena bell no és més que una sublimació de les realitats de la vida».

7. Millor implica, també, adaptar-se. I és que les fórmules i allò genèric són eficients només fins a un cert punt. Quan se'ns ensenya que pintar és no sortir-se de la ratlla, el que se'ns ensenya és a obeir, no a pintar. El mateix passa amb mastegar amb la boca oberta o posar la calefacció a l'abril, faci el temps que faci. Les normes existeixen perquè ens comportem sense necessitat d'aprenentatge, però a dibuixar i a comportar-nos a taula se n'aprèn de la mateixa manera que s'aprèn a habitar. No hauria de ser cap problema reconèixer-ho!

8. Però les fórmules i allò genèric també tenen els seus avantatges. La república independent de casa teva, en origen, no tenia res de singular: unes habitacions amb (potser) un terra càlid, finestres, portes; espais bons i dolents alhora. Gaston Bachelard: «Qui té un castell somia amb la cabana; qui té la cabana somia amb el palau. Més encara: cadascun de nosaltres té les seves hores de cabana i les seves hores de palau». La qüestió és tenir-les totes dues.

9. Tampoc no cal ser ingenus. Sí, hi ha cases millors i pitjors, però en un món que valgui la pena també haurien de dependre de nosaltres, dels usuaris, i no venir donades. L'arquitectura és una acompanyant. Quan és dolenta, una cotilla. Quan és millor, una pedagoga. En l'aprenentatge i l'adaptació al nostre entorn, en aquest diàleg, consisteix el procés d'habitar.

10. Álvaro Siza: «Viure en una casa, en una casa autèntica, és una feina a temps complet». Igual que no hi ha pistes de victòries, sinó de joc, no hi ha cases «per entrar-hi a viure», sinó «per viure-hi». Per treballar-se la vida, a poc a poc.

Fer metròpolis

Ramon Torra

Durant els darrers quaranta anys, l'Àrea Metropolitana de Barcelona ha tingut un paper fonamental en la construcció i transformació de la metròpolis a través de l'espai públic. Aquesta aportació no s'explica només per la suma d'actuacions executades, sinó per una acció sostinguda sobre el territori, orientada a donar forma, continuïtat i qualitat urbana a una realitat metropolitana diversa, complexa i profundament interdependent.

En aquest recorregut, l'espai públic ha estat una eina essencial de vertebració territorial. Ha servit per connectar municipis, estructurar àmbits urbans, recuperar espais degradats, incorporar nous parcs, eixos cívics i equipaments, i reforçar la cohesió entre peces sovint fragmentades. Ha estat, també, una manera concreta de construir metròpolis: de donar sentit compartit a un territori discontinu en la seva forma, desigual en molts punts i plural en les seves identitats i en definitiva com una manera de cohesionar socialment la metròpolis.

Des dels primers anys de les institucions metropolitanes fins avui, una part important d'aquesta feina ha consistit a corregir dèficits acumulats i a dotar molts espais d'una qualitat urbana de què havien estat privats durant dècades. La recuperació de rieres i fronts marítims, la creació i consolidació de la xarxa de parcs metropolitans, la urbanització de nous espais públics, la millora de barris i la implantació d'equipaments han contribuït decisivament a construir una metròpolis més accessible, més equilibrada i més habitable.

Aquesta acció ha estat especialment rellevant en un territori format per municipis molt diversos, amb realitats socials, urbanes i paisatgístiques diferents, però fortament vinculats entre si. En aquest sentit, l'aportació metropolitana ha consistit també a fer possibles equilibris: entre centre i perifèria, entre espais consolidats i àmbits en transformació, entre infraestructures i vida quotidiana, entre exigències locals i visió de conjunt. Fer metròpolis ha volgut dir, sovint, intervenir allà on calia reforçar la continuïtat, reduir fractures, millorar les condicions compartides del territori i estendre la qualitat urbana del centre a tot el territori, al marge de la seva situació geogràfica.

Aquesta aportació ha anat molt més enllà de la resolució de necessitats immediates. Al llarg del temps, l'AMB ha consolidat una manera d'intervenir sobre el territori basada en la cooperació amb els ajuntaments, en el coneixement directe dels municipis i en una visió de conjunt capaç de situar cada actuació dins d'una estructura territorial més àmplia. Aquesta mirada metropolitana ha permès entendre que cada parc, cada plaça, cada passeig, cada connexió o cada equipament formen part d'un sistema més extens de relacions i equilibris.

També ha permès donar continuïtat a una feina tècnica i institucional sostinguda en el temps. La persistència ha estat un dels valors que han guiat l'actuació de l'AMB. Moltes de les transformacions que avui formen part de la vida quotidiana metropolitana no són el resultat d'una intervenció puntual, sinó de processos llargs, de treball compartit i d'una persistència que sovint queda fora de la imatge final de les obres. Aquesta continuïtat és, en si mateixa, un dels valors de l'acció metropolitana: la capacitat de mantenir una direcció, d'acumular experiència i d'adaptar-se sense perdre la visió de conjunt.

Amb els anys, aquesta manera de fer s'ha anat ampliant i fent més complexa. Avui ja és imprescindible incorporar, de manera més decidida i transversal, qüestions com la sostenibilitat, la mobilitat, la infraestructura verda, l'accessibilitat, la qualitat ambiental o la relació entre sistema urbà i medi natural. Però el fil conductor es manté: entendre l'espai públic com una infraestructura bàsica per a la cohesió territorial i per a la qualitat de vida metropolitana.

Aquesta trajectòria acompanya l'exposició i en mostra tant els resultats com la vigència. Mirant enrere, permet reconèixer el valor d'una feina sostinguda durant dècades. Mirant endavant, posa de manifest que la transformació de la metròpolis continua oberta i que l'espai públic seguirà sent una de les principals eines per afrontar-la i construir el futur.

Per a més informació:

